

HET ONOPLOSBARE MENSELIJKE TEKORT

Schuldig kind van Ted van Lieshout

“Hoe heeft deze relatie je verdere leven beïnvloed?” Dat is de vraag die dichter, illustrator en (kinderboeken)schrijver Ted van Lieshout het vaakst gesteld kreeg na *Mijn meneer* (2012). In die roman beschreef hij met veel nuance en zonder te oordelen over hoe hij als elfjarige – onbewust zoekend naar aandacht – intieme omgang kreeg met een volwassen man.¹ Het boek baarde veel opzien. Binnen de literaire wereld was er lof voor het gekozen perspectief van een elfjarige jongen die via brieven aan Maria zijn verhaal onbevangen aan de lezer aanbiedt. Daarbuiten ontstond discussie over hoe de maatschappij met pedofilie omgaat. Dat Van Lieshout nu vindt dat deze “meneer” niet het risico had mogen nemen dat hij beschadigd zou raken, neemt niet weg dat hij zich nooit eenduidig slachtoffer heeft gevoeld. Sterker nog, tot zijn negentiende dacht hij zelfs dat de relatie met zijn “meneer” liefde was. En dat hij misschien een vriendschap had kunnen behouden als hij zich tegen de man had uitgesproken in plaats van weg te lopen toen die zich in zijn bijzijn had bevredigd. In de geprezen gedichtenbundel *Zeer kleine liefde* (1999) verwijst Van Lieshout naar die complexe gevoelens.

Dát deze eerste relatie van invloed is geweest op Van Lieshouts leven, is evident. Maar hóé die relatie zijn leven heeft bepaald, daarop had Van Lieshout al die keren dat het hem werd gevraagd geen duidelijk antwoord. Hij besloot daarom op zoek te gaan, ook al wist hij eigenlijk wel dat hij het antwoord uiteindelijk niet zou kunnen vinden. “Je kunt iets uit je verleden niet ongedaan maken en dan bedenken hoe je leven anders zou zijn verlopen”, zegt hij daarover. “Alles grijpt in elkaar, als je één stuk uit de puzzel haalt, blijft de puzzel altijd onaf.”²

De weerslag van die zoektocht resulteerde in *Schuldig kind*, dat je een soort vervolg op *Mijn meneer* zou kunnen noemen, en zich het best laat omschrijven als een literaire getuigenis in romanvorm. Het boek is dus geen zuivere bekentenis en ook geen egodocument in de klassieke betekenis van het woord. Iedereen die bekend is met Van Lies-

Schuldig kind is een wezenlijk onderdeel van Van Lieshouts oeuvre, ooit omschreven als de wording van een biografie van een kind met zijn eigen jeugd als voorbeeld

houts werk zal *Schuldig kind* vooral zien als een wezenlijk onderdeel van zijn oeuvre, dat hij in een interview³ ooit omschreef als de wording van “een biografie van een kind” met zijn “eigen jeugd als voorbeeld” om zo zoveel mogelijk facetten uit de belevingswereld van een kind te belichten en vorm te geven. En die vorm – voor totaalkunstenaar Van Lieshout is hij even belangrijk als de inhoud – verast iedere keer weer.

Ook bij *Schuldig kind* zit de literaire kracht tegenzeggelijk in de vorm waarin het verhaal gegoten is. Een autobiografisch getint verhaal over een tegendraadse vijftienjarige die net zo hard worstelt met zijn vroegere relatie met een pedofiel als met zijn homoseksualiteit waarover niemand iets mag weten: bij vele auteurs zou het al snel uitmonden in kommer-en-kwellektuur. Niet bij Ted van Lieshout. Hij bedacht een unieke dialoog tussen de vijftienjarige jongen Ted en zijn oudere ik, de inmiddels volwassen auteur. Hoe zwaar de thematiek ook is, die vorm geeft lucht aan het verhaal zoals al direct blijkt uit de humorvolle openingscène. Daarin zien we de vijftienjarige Ted, biddend tot Maria met de vraag zijn moeders levenspartner oom Paul te redden nadat die met een hartaanval in het ziekenhuis is opgenomen. Nadat hij na zijn “hallo, heeft u geluisterd?” daadwerkelijk een antwoord heeft gekregen, is de toon gezet. “O”, antwoordt de knaap, “ik dacht niet echt dat u iets terug zou zeggen!” “Waarom niet?”, vraagt de stem. “Eh, eigenlijk geloof ik niet meer in u. Het spijt me.” Hierna ontstaat een licht

cynische maar relevante discussie over het “te veel aan achterlijke dingen in het geloof”, totdat blijkt dat de stem toebehoort aan zijn vierenveertig jaar oudere ik. Dan ontwikkelt zich een boeiend, soms geestig vraag-antwoordspel met de volwassen auteur in de rol van spelleider die zijn jongere, wijsneuzerige ik stapje bij beetje verleidt de waarheid te vertellen. Dat de dubbelzinnigheid groot is, zal niet verbazen: volwassen Ted realiseert zich maar al te goed dat “herinneringen kunnen veranderen als de tijd eroverheen gaat. En dat je je dan iets anders herinnert dan hoe het werkelijk was.”

Evengoed weet Van Lieshout zich buitengewoon knap in zijn jongere ik te verplaatsen, door het heden van de oudere Ted buiten beschouwing te laten en de jonge Ted (bijna) niets over de toekomst te vertellen: die ligt toch al vast en kan niet meer veranderd worden. Even overtuigend als ontroerend klinkt Teds authentieke jongensstem wanneer hij in heldere taal oprecht vertelt dat hij het leven eigenlijk niet zo leuk vindt, omdat hij “té anders is dan anderen” en bang is dat zijn moeder geen homokind in huis wil. Gevangen in zichzelf en een verleden met zich meetersend dat voor vijftienjarige schouders te zwaar is om alleen te dragen, gaat de puber Ted op zoek naar liefde. Maar hij komt uit bij op seks beluste mannen die zelfs bereid zijn hem te betalen voor hun bevrediging. Of hem dat eigenlijk niet gewoon een hoerjongen maakt, daagt oude Ted zijn jongere ik uit. Maar die geeft niet toe. “Net als u dan”, klink hij gevat, “U deed het toen u jong was. Misschien doet u het nog steeds en bent u een ouwe hoer.”

Zo ontstaat gaandeweg een psychologisch sterk uitgewerkt en indringend dubbelportret van een jongen én een volwassen man die worstelen met de cruciale vraag of de jonge Ted andere mannen is gaan zoeken omdat hij “zijn meneer” miste, of omdat hij gewoon zin had om andere mannen te ontmoeten.

Als lezer weet je dan al dat er geen afdoend antwoord meer gaat komen. Na “de pauze” in het boek, die bestaat uit de geparafraseerde brieven die Van Lieshout in 1993 kreeg van zijn “meneer” en zijn eigen antwoord daarop, wordt *wel* duidelijk dat alle tegenstrijdige gevoelens een gevolg zijn van schaamte en een diep geworteld schuldgevoel dat voortkomt uit wie hij is en wat hij heeft gedaan. Hoe moet de jonge Ted zijn moeder – die net zo’n eigenzinnig personage als haar zoon blijkt, en een belangrijke rol in het verhaal speelt – vertellen dat hij homo

Zijn ‘meneer’ de schuld geven? Als je dat doet, vindt Van Lieshout, ‘leg je de regie over je leven in de handen van een ander’

is, en wat hem is overkomen toen hij elf was? Hij schaamt zich voor wat zij zal denken. En hij vreest haar afkeuring en die van de maatschappij.

Na deze “pauze” zijn de rollen omgedraaid. Het is 2015, en de jonge Ted ondervraagt zijn oudere ik. Dat is een sterke zet van de auteur, want met het wisselen van perspectief en het opschuiven van de tijd maakt hij knap inzichtelijk hoe zijn gevoelens en gedachten over wat hem in zijn jeugd is overkomen mettertijd zijn veranderd. Bovendien geeft het Van Lieshout de gelegenheid de heftige maatschappelijke reacties op *Mijn meneer* in het verhaal te verwerken. Maar of zijn “meneer” schuld heeft? En wat de invloed van zijn omgang met hem op zijn leven is geweest? De oude Ted komt er niet uit. Het enige wat hij weet, is dat “de tijd en de omstandigheden dicteren of iets toelaatbaar is of niet”. Zijn “meneer” had beter moeten weten. Maar hem de schuld geven? Als je dat doet, vindt Van Lieshout, “leg je de regie over je leven in de handen van een ander.”

Eigenlijk, zou je kunnen zeggen, gaat *Schuldig kind* over het menselijke tekort en de onoplosbaarheid daarvan. Wat de een goed noemt, noemt de ander kwaad en vice versa. Zo houden ook de jonge en oude Ted elkaar in een innige houdgreep en wordt er niemand vrijgepleit. Het mag dan een klassiek thema zijn, Van Lieshout heeft het in een unieke vorm gegoten. *Schuldig kind* is literatuur die je niet mag missen.

MIRJAM NOORDUIJN

TED VAN LIESHOUT, *Schuldig kind*, Querido, Amsterdam, 2017, 240 p.

NOTEN

1. CARL DE STRYCKER, ‘Mijn kindervriend. Ted van Lieshouts roman over het misbruik in zijn jeugd’, *Ons Erfdeel*, jg. 55 (2012), nr. 3, pp. 151-152
2. IRIS PRONK, ‘Misbruikt, of toch niet’, *Trouw*, 8 april 2017
3. MIRJAM NOORDUIJN, ‘Elk boek moet voor mij een kunstwerk zijn’, *Leesgoed*, 2012, nr. 2